

1972 SEP

BUDAPEST

Budapest

244
Zolnay László

Művészet és műveltség a XVII—XIX. századi Pest-Budán

Város az időben XL.

Alcíméül e tanulmány-vázlatnak azt is adhatnám: Az állatheccektől Madách Ember tragédiájáig.

Mert a török eltakarodása után, a főváros újjászületésének első periódusában nem volt több szórakozási, mulatságbeli, „művészi” igénye az első telepeseeknek s a katonák vad hordáinak, mint az állathecc. Persze, ezek a XVIII. századi pestbudai állatheccék nem affajta szelíd heccelődések voltak! Tömeglátványosságaink, „művészeti életünk” újkori ősforrásainak „heccel”: véres multságok. Nem egy Hetzmeistert nyársalt fel a bika, marcangolt meg medve s kutya.

A magyar bikák — óriás termetükről, vadságukról — már a későközépkori Európában híresek voltak. Az augsburgi és nürnbergi mészárosok a XVII. századtól magyar bikákkal szervezték meg véres viadalaikat. Mondani sem kell: nem maguk álltak ki e vad jószágokkal, hanem Bärensreisser-nek (vagyis medve-marcangolónak) nevezett vérebeiket bocsátották rájuk. A nagyerejű magyar bikák még a medvét is megtiporták; nem volt állat, amelytől megijedtek volna. Az ebeket tucátjával taposták szét. 1702-ben, amikor a nyugati ma-

gyar szarvasmarhakivitel megcsappant, a nürnbergi mészárosok — magyar híján — német bikákkal kísérelték meg az állathecceket. E teuton bikák azonban oly jámborak voltak, hogy elbújtak a véredek elől. A közönség pedig visszakövetelte a pénzt. A német állathecceket az 1720-as években megszüntették. Ám Bécs és Buda egészen a XIX. század elejéig istápolta ezt a jó pénzért értékesíthető állatkínzást.

Az első pesti cirkuszt, a Hetz-Theatert a mai Deák téri evangélikus templom táján, 1783 májusában építették fel. Innen — tűzveszélyes volta miatt — a mai Szent István Bazilika helyére telepítették. Itt 1796-ig működött. Amikor a pesti — akkor német — színház igazgatója látta, hogy a cirkusz elvonja a színház publikumát, megszerezte annak bérletét. Így aztán a pesti bürger akár színházba, akár állatheccre járt, egyként a pesti német színháznak adózott.

Az állatheccéknek az 1800-as évekig terjedő kultusza azonban szerencsére nem egyedüli műélménye volt Pest-Buda lakóinak.

Nézzük előbb képzőművészetünk újjáéledését.

Szobrászat és festészet

Az 1686 után Budára, Pestre költöző vagy alkalmi munkák miatt ide látogató képzőművészek — építészek, szobrászok, festők — németek és olaszok voltak. Szinte kivétel nélkül az Udvar s az ellenreformációban győztes Egyház művészei. A kezdet nehéz volt. Az osztrák import-barokk művészet sem a korábbi kultúrához, sem a magyar környezethez, sem a nép világához nem kapcsolódott. A XVIII. századi nagy építkezések tervezői: Franz Anton Hillebrandt (királyi palota, Helytartótanács), Anton Erhardt Martinelli (pesti Invalidusház, vagyis mai Városháza), Andreas Mayerhoffer (pálos, ma Egyetemi templom) idegenből plántálták át s szerényebb igényűre fokozták le Bécs osztrák barokkját. Johann Baptist Bergl — az egyetemi templom freskófestője — éppen úgy gyökértelen volt Pest-Budán, mint az óbudai Zichy grófok szolgálatába szegődő Karl Bebo faragó művész és A. Eberhardt szobrász.

Gyökértelenségüket mi sem jelzi jobban, mint az, hogy az újkori magyar képzőművészet nem az ő munkásságukból sarjadzott ki. Azaz: nem is ők a gyökértelenek

Munkácsy Mihály: Honfoglalás című festményének bírálata a képviselőházban. Korabeli fotó (Harsányi József reprodukciója)

